

پیامد های دنیوی و اخروی انکار معاد

پژوهشگر:

زهرا مظاهری^۱

^۱ حوزه کریمه اهل بیت (سلام الله علیها)، شهرستان خوانسار، Zary39884@gmail.com

چکیده

گروهی وجود جهان پس از مرگ را انکار می‌کنند و با فرا رسیدن مرگ انسان و متلاشی شدن جسم او پرونده او را برای همیشه می‌بندند در این دیدگاه مرگ پایان زندگی است و هر انسانی پس از مدتی زندگی در دنیا دفتر عمرش بسته می‌شود و حیات او پایان می‌یابد و رهسپار نیستی می‌گردد این افراد به دلیل فرو رفتن در هوس‌ها دنیا را معبود و هدف خود قرار می‌دهند و از یاد آخرت غافل می‌شوند و از منکران معاد هستند. روشن است که این شیوه عاقبتی جز فرو رفتن در گرداب آلودگی‌ها نخواهد داشت. این مقاله پیامد های انکار معاد را در دو بخش دنیوی و اخروی پرداخته که شامل پیامدهای دنیوی انکار مقام انکار ربوبیت خدا برخی می‌گویند که من خدا را باور داریم اما قیامت را نمی‌پذیریم و اما در مقام عمل و نعمت‌های بیشمار خدا را نادیده گرفته و قدرت خدا را انکار می‌کنند و می‌گویند محال است که خدا بشر را دوباره احیا کند. و بخش دوم شامل نتایج اخروی انکار معاد حبط اعمال آنچه که انسان در دنیا از اعمال نیک و بد انجام می‌دهد در نامه اعمال او حسابرسی در قیامت ثبت و ضبط می‌شود خسران و دوری از رحمت الهی یکی دیگر از آثار انکار معاد این است که آنها در آخرت دچار خسران شده و از رحمت الهی دور می‌گردند. و پژوهش حاضر به روش توصیفی و گردآوری کتابخانه تدوین شده است.

کلید واژه:

اخروی، دنیوی، مرگ، معاد

مقدمه

پس از توحید، بیشترین آیات قرآنی مربوط به موضوع «معاد» است، تا جایی که گفته شده بیش از یک سوم آیات درباره جهان پس از مرگ بوده و بسیاری از آنها بیانگر آثار ایمان یا پیامدهای انکار معاد هستند؛ زیرا ایمان به معاد ضامن اجرای قوانین الهی و زمینه ساز نیل آدمی به کمال نهایی و سعادت ابدی است و این خود به نحوی گویای اهمیت ایمان به معاد و لزوم توجه به آن است. از نظر آموزه های وحیانی قرآن، ایمان و انکار اصول دین در زندگی دنیوی انسان بسیار نقش پر رنگی دارد تا جایی که می تواند در سبک زندگی انسان تاثیر مستقیم مثبت یا منفی به جا گذارد و حتی سعادت دنیوی و شقاوت او را موجب شود. همه عقاید دینی در رفتار انسان مؤثر است؛ هر چند تأثیر آنها یکسان نیست. از میان عقاید دینی، اعتقاد به رستاخیز و معاد یکی از نافذترین و مؤثرترین باورها در جهت دادن به رفتار آدمی و تربیت و اصلاح اوست. ایمان نداشتن به معاد و پیامدها و تاثیرهای منفی بسیاری در زندگی دنیوی و اخروی بر جا می گذارد. حتی پیامدهای دنیوی هم می تواند مقدمه پیامدهای اخروی انکار معاد محسوب شود. آخرت چیزی جز سازه های انسانی در دنیا نیست قیامت یکی از مهم ترین باورهای اسلامی است که حتی از باور به توحید نیز مهم تر است؛ زیرا باور به قیامت و حسابرسی آن به معنای باور به بسیاری از امور است که پیش نیاز این باور است. اعتقاد به عالم پس از مرگ، و بقای آثار اعمال آدمی و جاودانگی کارهای او، اعم از خیر و شر، اثر بسیار نیرومندی بر فکر و اعصاب و عضلات انسان ها می گذارد و به عنوان یک عامل مؤثر در تشویق به نیکی ها و مبارزه با زشتی ها می تواند تاثیرگذار باشد. اثراتی که ایمان به زندگی پس از مرگ، می تواند در اصلاح افراد فاسد و منحرف و تشویق افراد فداکار و مجاهد و ایثارگر بگذارد، به مراتب بیشتر از اثرات دادگاه ها و کیفرهای معمولی است؛ چرا که مشخصات دادگاه رستاخیز با دادگاه های معمولی بسیار متفاوت است. شکی نیست که اعتقاد به معاد آثار مثبتی بر انسان هم به صورت فردی و هم به صورت اجتماعی می گذارد. انکار معاد جدای از اینکه انسان و اجتماع را از اثرات سازندهی چنین نگرشی محروم می کند، آثار زیان بار دیگری را نیز شامل میشود؛ مانند: انکار خداوند، انکار نبوت، انسان را غیرمتعهد و بی مسوولیت می سازد. درباره موضوع معاد کتاب های گرد آوری شده است مانند کتاب معاد شناسی به قلم محمد حسین حسینی تهرانی است که در ۱۰ جلد منتشر شده است. این کتاب مجموعه ای کامل از اطلاعاتی است که در مورد زندگی پس از مرگ (معاد) از دیدگاه اسلام است و در کتاب زندگی جاوید یا حیات اخروی به قلم مرتضی مطهری می خوانیم که منبع و منشأ ایمان به زندگی جاوید و حیات اخروی، قبل از هر چیز دیگر، وحی الهی است که به وسیله پیامبران به بشر ابلاغ شده است. و هم چنین مقالاتی هم در باره این موضوع گردآوری شده مانند پیامدهای انکار معاد در قرآن که از لحاظ قرآن و به صورت کلی به بررسی پرداخته است. ولی مقاله پیشرو به بحث

پیامدهای انکار معاد در دلبخش دنیوی و اخروی از لحاظ قرآن و تفاسیر مختلف به موضوع به صورت جزئی پرداخته شده تا رهنمونی برای اعتقاد به معاد باشد.

مفهوم شناسی

معاد در لغت و اصطلاح

معاد در لغت

لغت شناسان برای کلمه معاد معانی متعددی در نظر گرفتند از جمله:

(۱) معاد از عود می‌باشد و عود به معنای رجوع و برگشتن است؛ راغب آن را بازگشتن بعد از انصراف می‌داند. آیات قرآن نیز موید آن است، زیرا حمل استعمال آن در قرآن نوعاً در بازگشت به شی اول است.^۱

(۲) معاد، مصدر میمی اسم زمان و مکان است.^۲

(۳) معاد به معنی بازگشتن است همچنین زمانی که در آن باز می‌گردند و نیز برای مکانی است که به آنجا باز می‌گردند.^۳

به نظر می‌رسد آنچه که از معانی متعدد می‌توان اختیار کرد، این است که معاد در لغت برگرفته از «عود» و به معنای رجوع و بازگشت می‌باشد که خود مصدر میمی است و در معنای اسم زمان و مکان کاربرد دارد.

معاد در اصطلاح

معاد به معنای برگردیدن، بازگشتن، رد کردن، بازگردانیدن، بازگشتگاه آن جهان، رستاخیز و مقابل معاش. الحکیم لاهیجی می‌نویسد: «بدان که لفظ معاد در لغت به معنای بازگشتن است و مراد از معاد در شرع، بازگشتن انسان است بعد از موت به حیات، به جهت یافتن جزای عملی که پیش از موت از او صادر شده است.»^۴ دانشمند معروف اهل سنت عبدالکریم سیالکوتی در حاشیه شرح المواقف قاضی عضد الدین ایجی، ذیل «المرصد الثانی فی المعاد» می‌نویسد: «معاد مصدر است نه اسم زمان و اسم مکان و حقیقت عود توجه شی است به جایگاه اصلیش و مراد از آن در اینجا بازگشت به وجود است بعد از فنا، یا رجوع اعضای

^۱ راغب اصفهانی، المفردات فی غریب القرآن، ص ۵۹۳

^۲ قرشی، قاموس قرآن، ص ۶۶

^۳ راغب اصفهانی، المفردات فی غریب القرآن، ص ۱۹۹

^۴ حسینی شیرازی، القول السدید فی شرح التجرید، ص ۳۸۴

^۵ لاهیجی، گوهر مراد، ص ۵۹۵

سخنان که مبنی بر وقایع آینده است تصدیق نماییم و در نهایت همانطور که آنها خدا را فراموش کردند خداوند هم از آنها اعراض می‌کند. «وَإِذَا قِيلَ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَالسَّاعَةُ لَا رَيْبَ فِيهَا قُلْتُمْ مَا نَدْرِي مَا السَّاعَةُ إِنَّ نَظْنَ إِلَّا ظَنًّا وَمَا نَحْنُ بِمُستَيَقِّينَ* وَقِيلَ الْيَوْمَ نَنسَاكُمْ كَمَا نَسِيتُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هَذَا وَمَا وَكُمُ النَّارُ وَمَا لَكُمْ مِنْ نَاصِرِينَ»^۱ «و چون گفته شد که وعده خدا حق است و قیامت شکی در آن نیست گفتید: قیامت چیست؟ و نمی‌فهمیم، پس خیالی پیش خود می‌کنیم و به آن هیچ یقینی نداریم... به آنان خطاب می‌شود که امروز ما شما را فراموش می‌کنیم همانطور که شما دیدار امروزتان را فراموش کردید. منزل شما آتش است و برایتان هیچ یآوری نیست.» علامه طباطبایی در بیان حال کافران می‌گوید: «نسیان در این آیه کنایه است از اعراض و بی‌توجهی و نسیان خدا در قیامت که کنایه از این است که خدا از ایشان اعراض می‌کند و آنان را در شدايد و احوال قیامت وا می‌گذارد و نسیان کفار نسبت به روز قیامت به این است که در دنیا از یاد قیامت و آماده شدن برای آن روز اعراض می‌کردند.»^۲ در تفسیر دیگر در توضیح این آیه چنین آمده است: «از جمله سرگذشت بیگانگان (کافران) در صحنه قیامت آن است که به هر یک خطاب تهدید و توبیخ آمیز می‌شود به اینکه در دنیا و نظام اختیار هرچه رسولان شما را تهدید نموده و به روز قیامت تذکر داده و یادآوری می‌نمودند پیوسته در مقام تکذیب برآمده و آن را واقع بی‌اساس و افسانه می‌پنداشتند و سیرت این چنین خودستایی آن است که در عالم قیامت نیز به هیچ یک از بیگانگان نظر و توجه نشود و مورد اعراض قرار گیرند با اعلام به اینکه رابطه‌ای با رسولان نداشته‌اید و محروم از هر خیر و رحمت خواهید بود.»^۳ در دنیای امروز هم ما می‌بینیم که بعضی‌ها با آنکه می‌فهمند و اطلاعات وسیعی درباره قیامت دارند ولی به خاطر حفظ منافع خود و سر لجاجت و تکبر، وقایع قیامت را قولاً و عملاً انکار می‌کنند تا مبادا منافعشان به خطر بیفتد ولی آنان باید بدانند که هر کس معاد را به فراموشی بسپرد در قیامت فراموش خواهد شد از رحمت خدا به دور خواهد بود.^۴

۵. محشور شدن با شیطان

هر کسی در دنیا دوستان و همراهانی دارد که گاهی تحت سیطره آنان مرتکب گناهای هم می‌شود و همچنین گفته شده که به همراه هر شخص کافری، شیطانی می‌باشد که می‌کوشد او را گمراه و از طریق حق منحرف کند. طبق آیات قرآن در روز قیامت هر کس با همراهانش محشور می‌شوند، منکران معاد هم در روز

^۱ جاثیه: ۳۲ و ۳۴

^۲ طباطبایی، تفسیر المیزان، ص ۲۷۵

^۳ حسینی همدانی، تفسیر انوار درخشان، ص ۲۳۵

^۴ مقیمی، چیستی و معاد باوری، ص ۱۷۰

قیامت با شیاطین که آنها را اغوا کرده اند محشور خواهند شد. قرآن می‌فرماید: «وَيَقُولُ الْإِنْسَانُ إِذَا مَا مِتُّ لَسَوْفَ أُخْرَجُ حَيًّا* أَوْ لَا يَذْكُرُ الْإِنْسَانُ أَنَا خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ وَلَمْ يَكُ شَيْئًا* فَوَرَبِّكَ لَنَحْشُرَنَّهُمْ وَالشَّيَاطِينَ ثُمَّ لَنُحْضِرَنَّهُمْ حَوْلَ جَهَنَّمَ جِثِيًّا*» «و انسان می‌گوید: آیا چون من بمیرم به زودی زنده خارج خواهم شد. آیا انسان متذکر نیست که ما او را از قبل که چیزی نبود خلق کردیم. سپس به خدا قسم که ما آنان را با شیاطین در قیامت محشور می‌گردانیم و همه را گرد آتش جهنم احضار خواهیم کرد در حالی که به زانو در افتادند.» در توضیح این آیه آمده است: «در پاسخ کفار که چگونه ما وقتی مردیم دو مرتبه زنده می‌شویم، ذات متعالی به یکی از اسماء الحسنی که آن (رب) است قسم یاد می‌کند که منکرین معاد را البته محشور می‌گردانیم با شیاطین، آنهایی که آنان را گمراه گردانیدند و در دنیا دوست و رفیق آنها بودند و به روایتی هر کافری را با شیطان‌ش در یک بند بسته و همه را گرداگرد جهنم در حالی که به زانو افتاده اند می‌آورند.»^۲

علامه نیز می‌گوید: «مراد از اینکه فرمود (لنحشرنهم والشیاطین) این است که در بیرون قبرها، ایشان را با اولیا ایشان که شیطانند جمع می‌کنیم چون به خاطر ایمان نداشتند از قایمان شدن و یا ممکن است مراد قرین‌های ایشان باشد یعنی ایشان را با قرین‌هایشان محشور می‌کنیم.»^۳ رسول اکرم صلی الله علیه و آله می‌فرماید: «در قیامت هر کس با آنچه در دنیا دوست می‌داشته محشور خواهد گردید.»^۴ بنابراین، کسانی که به تبعیت از شیطان مبدا و معاد و حشر و نشر و قیامت را انکار می‌کنند، در آخرت نیز به همراه همان شیاطین محشور خواهند شد.^۵

^۱ مریم: ۶۶ تا ۶۸

^۲ بانو امین، تفسیر مخزن العرفان در تفسیر قرآن، ص ۱۳۷

^۳ طباطبایی، تفسیر لمیزان، ص ۱۱۹

^۴ بانو امین، تفسیر مخزن العرفان در تفسیر قرآن، ص ۱۳۷

^۵ مقیمی، چیستی و معاد باوری، ص ۱۷۱

نتیجه گیری

متنبه نشدن از آیات الهی و باور نداشتن خدا و اوصاف الهی از جمله صفت حکمت انکار معاد را در پی خواهد داشت انکار معاد عواقب بس وخیم و ناگواری برای منکران معاد از منظر قرآن ممکن است در همین جهان یا برخی از پیامدها نیز در جهان آخرت رخ دهد. امروزه در میان برخی جوامع به ویژه در برخی جوامع صنعتی اعتقاد به زندگی در جهان دیگر ضعیف شده است و یا از آن غافل ماندند و کمتر بدان توجه می‌شود این غفلت و کم توجهی آثار و نتایج خطرناکی در زندگی آنان دارد به طوری که خیرخواهان و دلسوزان آن جوامع را به چاره‌اندیشی وا داشته است از جمله این آثار می‌توان به آمار بالای مصرف مشروبات الکلی قرص‌های روانگردان و مواد مخدر صنعتی اشاره کرد که می‌توان آنها را از آثار بی‌توجهی به آخرت دانست. نتایج حاصل از این مطالعه نشان می‌دهد که پیامدهای دنیوی انکار معاد: انکار ربوبیت خدا انکار معاد یعنی انکار قدرت و عدالت و حکمت خداوند و در نهایت انکار ربوبیت خدا انکار نبوت انکار قیامت باعث انکار نبوت هم می‌شود زیرا اگر اعتقاد به معاد نباشد مسئله نبوت و امامت و عدل و... لغو و بیهوده می‌شود چرا که انکار معاد انکار تمام این‌هاست ارتکاب گناهان ایمان نداشتن به آخرت و استخفاف امر حساب و جزا ریشه تمام گناهان و موارد آن است فرار از جنگ و جهاد وقتی که انسان قلباً هیچگونه ارتباط و ایمانی به خدا ندارد و هیچگونه یقینی به آخرت و روز جزا ندارد از جهاد در راه خدا و تحمل آن رنج می‌برد می‌تواند تن به جهاد داده و رنج آن را تحمل کند یأس رحمت الهی انکار قیامت و لقاء پروردگار مساویست با یأس از رحمت الهی و از دست دادن تمام امید در مواقع سختی که به شکست در زندگی منجر خواهد شد. وهم چنین نتایج اخروی انکار معاد: حبط اعمال نتیجه این کفر و عناد و انکار قیامت این است که چنانچه عمل نیکی به جا آورد هرگز اجر و پاداشی دریافت نخواهد کرد زیرا در صورتی به عمل نیک روح دمیده می‌شود و پاداش خواهد داشت که از روح ایمان به خدا و قیامت سرچشمه گرفته باشد ولی در صورتی که با انکار مبدا و معاد همراه باشد بیهوده خواهد بود خسران و دوری از رحمت الهی کسانی که به خاطر خوشی دنیا قیامت را انکار کرده و بر گناه و لجابت خود اصرار ورزیده در آخرت دچار خسران می‌گردند و از رحمت الهی دور می‌شوند اعراض خدا در دنیای امروز می‌بینیم که بعضی‌ها با آنکه می‌فهمند و اطلاعات وسیعی درباره قیامت دارند ولی به خاطر حفظ منافع خود و سر لجابت و تکبر وقایع قیامت را قولا و عملاً انکار می‌کنند تا مبدا منافعشان به خطر بیفتد ولی آنان باید بدانند که هر کس معاد را به فراموشی بسپارد در قیامت فراموش خواهد شد محشور شدن با شیطان کسانی که به تبعیت از شیطان مبدا و معاد و حشر و نشر و قیامت را انکار می‌کنند در آخرت نیز به همراه همان شیطان محشور خواهند شد.

منابع

قرآن

نهج البلاغه

- (۱) ابن منظور ، محمد بن مکرم، لسان العرب ابن منظور، بیروت: دارالفکر - دارصادر ، چاپ سوم ۱۴۱۴
- (۲) ابن میثم بحرانی، علی ، ترجمه شرح نهج البلاغه، مشهد: آستان قدس رضوی بنیاد پژوهش‌های اسلامی، ۱۴۱۷
- (۳) امین، نصرت، تفسیر مخزن العرفان در تفسیر قرآن، تهران: نهضت زنان مسلمان، ۱۳۶۱
- (۴) جرجانی ابوالمحاسن، حسین بن حسن، تفسیر جلاء الاذهان و جلاء الاحزان، تهران: انتشارات دانشگاه تهران چاپ اول، ۱۳۷۷
- (۵) جوادی آملی، عبدالله، تفسیر موضوعی، تهران: مرکز نشر فرهنگی رجا، ۱۳۷۲
- (۶) حسینی تهرانی، محمد حسین، معاد شناسی، مشهد: نور ملکوت قرآن، چاپ اول، ۱۴۲۳
- (۷) شاه عبدالعظیمی، حسین بن احمد، تفسیر اثنی عشری، تهران: انتشارات میقات، چاپ اول، ۱۳۶۳
- (۸) حسینی شیرازی، محمد، القول السدید فی شرح التجرید، بی‌جا: دارالایمان، بی تا
- (۹) حسینی همدانی، محمد حسین، تفسیر انوار درخشان ، تهران: کتاب فروشی لطفی، چاپ اول، ۱۴۰۴
- (۱۰) حر عاملی، شیخ محمد بن حسن، جهاد النفس وسائل الشیعه، تهران: انتشارات ناس، چاپ اول، ۱۳۶۴
- (۱۱) خاتمی، احمد، فرهنگ علم کلام، تهران: انتشارات صبا، ۱۳۷۰
- (۱۲) خرمشاهی بهاء‌الدین دانشنامه قرآن و قرآن پژوهی، تهران: انتشارات بوستان و ناهید چاپ دوم ۱۳۸۱
- (۱۳) خمینی، روح الله، شرح چهل حدیث، تهران: موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، ۱۳۷۸
- (۱۴) راغب اصفهانی، ابی القاسم حسین بن محمد، المفردات فی غریب القرآن، تهران: آرایه، ۱۳۷۸
- (۱۵) ربانی گلپایگانی، علی، عقاید استدلالی، تهران: انتشارات نصایح، ۱۳۸۰
- (۱۶) سبحانی، جعفر، الهیات و معارف اسلامی، قم: شفق، ۱۳۷۰

- ۱۷) سبجانی، جعفر، انسان و جهان، قم کتابخانه صدر، ۱۳۸۵
- ۱۸) طبرسی، فضل بن الحسن، تفسیر مجمع البیان فی تفسیر القرآن، تهران: انتشارات ناصر خسرو، ۱۳۷۲
- ۱۹) طیب، حسین، اطیب البیان، تهران: انتشارات اسلام، چاپ دوم، ۱۳۷۸
- ۲۰) فلسفی، محمد تقی، معاد از نظر جسم و روح، تهران: نشر فرهنگ اسلامی، ۱۳۶۰
- ۲۱) قرائتی، محسن، تفسیر نور، تهران: مرکز فرهنگی درس‌هایی از قرآن، ۱۳۸۳
- ۲۲) قرائتی، محسن، معاد، قم: جامعه مدرسین حوزه علمیه قم دفتر انتشارات اسلامی، ۱۶۶
- ۲۳) قرشی، علی اکبر، قاموس قرآن، تهران: دارالکتب اسلامی، ۱۳۷۱
- ۲۴) قرشی، علی اکبر، تفسیر احسن الحدیث، تهران: بنیاد بعثت، ۱۳۷۷
- ۲۵) لاهیجی، فیاض، گوهر مراد، تهران: نشر سایه، چاپ اول، ۱۳۸۳
- ۲۶) محمدی، علی، شرح کشف المراد قم: دارالفکر، چاپ چهارم، ۱۳۷۸
- ۲۷) مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، تهران: دارالکتب اسلامی، ۱۳۷۴
- ۲۸) مکارم شیرازی، ناصر، معاد در جهان پس از مرگ، قم: انتشارات سرور، چاپ دوم، ۱۳۷۶
- ۲۹) میرزای خسروانی، علیرضا، تفسیر خسروی، تهران: انتشارات اسلامی، چاپ اول، ۱۳۹۰ ق
- ۳۰) نجفی خمینی، محمد جواد، تفسیر آسان، تهران: انتشارات اسلامی، چاپ اول، ۱۳۹۸ ق